

Daarbij kwam, dat het partijbestuur hoe langer hoe meer alles van boven af ging opleggen, wat heden ten dage nog doorgaat. Nu moge dat eenzijdig aan de slaphouding en traagheid van vele partijleden zijn te wijten, anderzijds kan niet worden ontkend, dat de partijleiding dat in het geveel kwam, zodat ook weinig werd gedaan om de leden te activeren. Ook gingen velen al meer inzien, dat de coalitie of samenwerking met andere partijen de A. R. P. en Politiek in haar principiële houding schade heeft berokkend. Die coalitie leidde tot een politiek van het compromis, waarbij geven en nemen het richtsnoer voor de praktijk werd.⁴⁾

Met erkenning en waardeering voor hetgeen door de zoogen. coalitiepolitiek is bereikt op het gebied van wetgeving en bestuur, kan toch niet worden voorbijgezien, dat bijv. inzake Zondagarust en Zondagshelling veel terwille van de samenwerking moest worden geduld en toegegeven wat toch met Gods uitgedrukte verbod en een dienovereenkomstig principiële politiek in flagranten strijd was.⁵⁾

Er zijn principiële „offers“ gebracht terwille van machtsinvloed enz. De Staatkundig Gereform. Partij van Kersten is in dezen wel eens de stem van ons geweten geweest, al zijn wij het niet maar opvattingen omtrent de principes verre van eens.

Vooraf in het naoorlogse optreden van de partij is gebleken, dat de principiële afglijding meer dan een gevaar doch een zeer werkelijk feit was geworden.

Dat de beide groote bladen van Kuiper, „De Standaard“ en „De Heraut“, op minder eervolle wijze zijn gesneuveld, d.w.z. niet op het principiële slagveld, is voor vele anti-revolutionairen van den ouden stempel meer dan een teeken des tijds geweest: ze zien

daarmee niet ten onrechte een tijdperk van principiële antithese-politiek, in beginselverwatering verlopen, afgesloten.

Een symptoom van het loslaten der antithese, gelijk die vroeger werd beleiden, is bijv. het feit, dat een promovendus aan de Vrije Universiteit van Kuiper het durfde bestaan de stelling te verdedigen, dat de antithese niet meer bruikbaar is voor politieke organisatie. Alsof wij haar uitgevonden hebben! Alsof ze een door ons verzonnen maatstaf is! Dat het geestelijk klimaat van het hedendaagsche humanistische „Barthianisme“ daaraan bevorderlijk is, kan moeilijk worden geloofd.

Een symptoom van die principiële afglijding was ook de weinig Schriftuurlijke manier van propaganda bij de jongste verkiezingen, nog wel de eerste verkiezingscampagne na den oorlog! Dat is door de partijleiding dan ook toegegeven (Ned. Ged. van 16 Juni '46).

De praktisch gerichte politiek van het mogelijk bereikbare heeft ook velen het rechte gezicht op de bevoegdheid en grenzen der overheidsmacht doen verliezen. Wij moeten ons herinneren, dat reeds een Prof. Fabius zijn leven lang in dezen heeft gewaarschuwd. Hij werd het al meer onens met de A. R. opvattingen ten opzichte van den omvang der overheidsmacht. Bij gelegenheid van het Jubileum der V. U. heeft hij nog eens een fel requisitor gehouden tegen het verlaten van de grondbeginselen der A. R. P. Hij onderkende heel scherp de staatsocialistische tendenz van dezen tijd. En wij moeten erkennen, dat hij over het geheel genomen juist gezien heeft.⁶⁾

Dat blijkt wel in onze tijd. Daarvoor is bijv. te wijzen op een brochure van Mr Dr Scholten: De Overheid..... U ten goede. Met een beroep op die woorden

uit de Schrift wordt verdedigd, dat de overheid in het geheele leven een uitgebreide taak heeft, zoo bij de opvoeding en het onderwijs; de overheid moet de jeugd van verschillende richtingen dicht bij elkaar brengen, bijv. in kampen; ze moet een breede economische en sociale politiek volgen enz.⁷⁾

Binnen het kader van die gedachten is het begrijpelijk, dat men vandaag in A. R. kringen nog wel bezwaren heeft tegen een wet op de bedrijfsschappen als van Minister Vos, doch inzake de zoogenoemde geleiding der economie heel ver meegaat met de socialistische theorieën in dezen. Zoodat zelfs de A. R. Kamerclub in haar geheel stemt voor het Consumentencrediet, waarvan terecht gevraagd is waarin het verschilt van de Duitse Winterhulp!

Het is oppervlakkig, dat met een beroep op de tijdsomstandigheden de staatsocialistische tendenz van de huidige regeerpolitiek wordt gemaskeerd, en het bedroevende is, dat zelfs anti-rev. vertegenwoordigers de ware strekking van dergelijke regeeringsmaatregelen niet onderkennen.

Die afglijding van het principiële fundament is wel heel sterk aan den dag gekomen bij een groep met betrekking tot de revolutie in Ned. Oost-Indië. Die innerlijke verdeeldheid over een zaak, welke principiële gezien toch wel weinig moeite geeft, is mede oorzaak, dat de partij en de partijleiding buiten de Kamer niet eens bij machte is geweest het A. R. volk, laat staan het geheele volk, wakker te schudden.⁸⁾

Zoo kunnen wij inderdaad van moeilijkheden spreken, welke bij ons vooral haar concrete aanleiding vinden in de weinig principiële zoogenoemde praktische politiek der A. R. P.

FRANCKE.

⁴⁾ Het in den tekst genoemde kwam altijd weer uit in artikelen over de coalitie. Men was toegesplitst op het praktisch bereikbare. Als bijv. Mr V. H. Rutgers in den 1sten jaargang van „A. R. Staatkunde“ (maandelijkse organ van de Kuiperstichting) een artikel schrijft over de „Coalitie“, neemt hij wel een paragraaf op over „Bewaren van een coalitie-accorde“, maar de principiële vragen over de toelaatbaarheid van coalitie bijv. met de Boomschen, komen niet aan de orde.

⁵⁾ Ten bewijze van het in den tekst gesignaleerde een citaat uit het „Gereform. Tijdschrift“, jaarg. 11, no. 10, bladz. 354/5, (1911), een artikel van Dr G. Doekes: „De overheid en het vierde gebod“. De Doekes schrijft: „Men weet, hoe de gemeenten van vele belijders in ons land ontrust zijn in de laatste weken door meer dan een teleurstelling in de verwachting, dat onze Christelijke regering den sabbat zou hoog houden. Dr de Moor schreef er een hartig woord over, waarmee wij van harte instemmen.“

„Droevige dingen gebeuren er in de laatste weken. Die men niet zou verwachten. En die niet onopgemerkt mogen voorbijgaan. In 's lands Raadsaal verklaart een anti-revolutionair minister, dat hij voor een buitengewoon groote subsidie, die de regering aan een landbouwtenoemstelling geven wil, niet als voorwaarde durfde stellen, dat deze des Zondags gesloten zou zijn. Hij mocht zijn gevoelens anderen niet opleggen, en als hij dit eischte, kwam er niets van de tenoemstelling. — Alsof het hier ging om een particulier geveel en niet om het gebod des HEEREN! Alsof zulk een reusachtige subsidie niet het recht gaf althans dezen eisch te stellen. Alsof het niet beter ware, dat deze zaak mislukte, dan dat om haar te doen gelukken Gods gebod werd opzij gezet. — In den gemeenteraad der tweede stad van ons land spreekt een anti-revolutionair wethouder tegen een motie, die aan de Tramwegmaatschappij het gevoelen van het gemeentebestuur wil doen kennen, dat hanteerwege de dienst des Zondagsmorgens zeer zou kunnen worden beperkt. Hij pleit krachtig tegen deze motie, omdat haar motiveering niet juist is, maar vooral omdat het toch niet zal baten, want de Tram legt de motie naast zich neer, geeft aan haar geen gevolg, en dan schandte dit het prestige der gemeente. — Alsof die verkeerde motiveering niet kon geschrapt worden, doch de zaak gehandhaafd blijven. Alsof het gemeentebestuur iets van zijn prestige zou inboeten, wanneer het getuigde tegenover de Tramwaatschappij voor het eeren van Gods geboden. Alsof het niet de roeping der overheid was om zichzelf althans vrij te maken en te protesteeren tegen deze Zondagsontheilijking!“

En nu, om een derde droevig feit te noemen, leest ge in de bladen het bericht, dat op Nieuwjaarsdag vrij wat meer bestellingen dan gewoonlijk zullen plaats hebben, en dat ook gedrukte stukken daarin worden opgenomen wat anders des Zondags niet geschiedt. Voorts, dat wie op 1 Jan. zijn gelukwensen bezorgd wil hebben, dit kan gedaan krijgen door eenige dagen te voren ze te posten met een kruis over 't adres. (1 Jan. zou in 1912 op Zondag vallen. J. F.) — Alsof men onder een christelijk ministerie niet mocht verwachten, dat kort en goed bepaald zou zijn: op 1 Jan. slechts één bestelling, en daarin geen drukwerken; alle nieuwjaarswensen worden pas van 2 Jan. af besteld. Aan zulk een bepaling was geen enkel bezwaar verbonden; ze zou onze postbeambten het verdrietige Zondagswerk hebben bespaard; en van de regering zou een kloek getuigenis zijn uitgegaan voor Gods eer in de onderhouding van het vierde gebod. — Deze dingen krenken het hart van ons christenvolk, en we mogen niet verzwijgen, hoe zeer ze ons hinderen. Indien het zout zelf smakeloos wordt, waarmede zal het gezouten worden? Wie Mij eeren, zal Ik eeren, zegt de HEERE, maar wie Mij versmaden, zullen licht gesicht worden. Zulke dingen moeten kwade gevolgen hebben. Zij geven aanstoot, en wekken rechtmatige eergelust. En wie den moed mist om den naam des HEEREN te belijden, het koste wat het kost, zal vroeg of laat ervaren, dat de HEERE niet met Zich laat spotten. En vooral wie beter weten, staan hierin schuldig.“

Wij geven dit citaat uit 1911 in 1946, om te laten zien, dat de coalitie reeds vroeg aanleiding was tot beginselverzakking, maar ook, dat er toen reeds werd gewaarschuwd, zoodat de critiek van ons vrijgemaakt ook in dezen een terugkeer tot de vaders kan beteken, tot die vaders, die zich aan het gebod Gods gebonden wisten en dat ook openlijk uitspraken tegenover ministers der kroon, tegenover anti-rev. dragers van het ministerium.

⁶⁾ De bedoelde rede van Prof. Fabius is opgenomen in „Gedenkboek van de viering van het 50-jarig bestaan der V. U.“, bladz. 82—114, onder den titel: „Verleden en Toekomst“. Het is meer dan de moeite waard vandaan zijn geschriften en ook de genoemde rede te lezen en te overwegen. In A. R. kringen werd Fabius nogal eens als een buitenbeentje, een „extremist“ beschouwd. In no. 41 van het „Organ van onze Melajeshond“ (22 Nov. '46) schreef de heer Zijlstra over hem onder meer het volgende: „Prof. Fabius kon het met Groen van Prinsterer beter vinden dan met Dr Kuiper. Hij was het in vele opzichten met Dr Kuiper eens, maar inzake de praktisch-politieke eischen verschilde hij met hem van mening, in menig opzicht. En dat gaf wel eens strubbeling in het politieke leven. Prof. Fabius kwam zoo wel wat terzijde van den weg te staan, waarlangs het anti-rev. leven zich bewoog, en vandaan uit was zijn critiek niet mislukt. Die critiek vloeide echter voort uit zijn liefde tot des Heeren zaak. Hij kon zich uiteraard ook wel eens vergissen, maar in de uiteenzetting der beginselen en hun eischen faalde hij echter nooit. En wat hij vooruit zag in niet een waandenkbeeld gebleken. Hij zag met smart het steeds meer ingrijpen van den staat in het leven. Hij wilde op dat punt niets toegeven. Wat Dr Kuiper nog wel deed. Ik noem bijv. de verplichte verzekering. Nu wij rondom ons zien, hoe het socialisme wint en het communisme dreigt, mogen wij Prof. Fabius' werken niet vergeten... En hebben wij meer dan eens zijn critiek te hard gevonden, nu later moeten wij vaak zeggen: en toch had deze Fabius geen ongelijk.“

In de bovengenoemde Jubileumrede heeft Fabius zijn beschouwingen en critiek nog eens in het kort samengevat. En wij doen goed hem ook hier het een en ander te laten zeggen. Onderscheiden punten brengt hij naar voren:

a. Het algemeen stemrecht en de evenredige vertegenwoordiging. Hij zegt: „Bij mijn lessen had ik, en dit in overeenstemming met alle coryphaeën der anti-rev. richting in binnen- en buitenland, het algemeen stemrecht bestreden, als gevende voor het volk een ongehoord massa“. In een noot citeert hij „De Standaard“, die eerst vurig voor evenredig stemrecht streed, doch in 1923 moest erkennen, dat de evenredige vertegenwoordiging „blijken zal de grootste politieke fout van onze eeuw te zijn“.

b. Leerdwang. „Leerdwang had ik ook in geschrifte veroordeeld (n.l. in een Rapport met anderen aan de Ver. van Chr. Nat. Sch. 1898), geheel overeenkomstig Mr Th. Heemakers keurige karakterisering, dat die dwang is „een politiereglement voor het familieleven“.

c. Openbare armenzorg. „Tegen openbare armenzorg was ik, ook in een afzonderlijke studie (Armenzorg, 1912) opgenomen en deed ik het bij mijn onderwijs; zulke in hartelijke aansluiting bij den esparigen strijd, door anti-rev. leden van de Tweede Kamer der S.-G. daartegen in 1854 gevoerd“. In een noot verwijst hij naar Mr H. Bijleveld, die in 1920 in een prae-advies aan de Ver. voor Armenzorg en Weldadigheid Fabius' standpunt innam.

d. Staatsocialisme. Fabius meent, dat het „op ons staatkundig erf in deze eeuw schier onbetwiste hoogtij viert“. Kuiper had er reeds op het eerste Sociaal-Congres tegen gewaarschuwd in zijn rede: „Het sociale vraagstuk en de Christelijke religie“ (1891). En Colijn schreef in 1922 (in „De Christenpatroon“): „Onze vrijheidsbeperkingen dragen een socialistischen stempel. Dien van het Staatsocialisme. Ze zijn in west- en-Nederlandsch; ze zijn zeker niet anti-revolutionair (christelijk-historisch). Onze beperkingen van de vrijheid zijn ingegeven door een dodelijke vrees, dat iedere vrijheid gevaarlijk is.“ (De arbeidswet was toch in het geding!).

In hetzelfde artikel tegen de voorgestelde Arbeidswet kwam Colijn op voor de maatschappelijke en persoonlijke vrijheid: „een beginsel, dat onder ons geenszins nieuw is, maar dat wij, onder de zuiging van de sociaal-democratie, wat uit het oog verloren hebben en dat wij weer naar voren moeten brengen“. „De Standaard“ van 18 Aug. '22 schreef er in gelijken geest over: „De wetgever zal niet langer mogen zijn regeland en reglementeerd, maar helpend en steunend het vrije maatschappelijke leven“. In 1923 meende hetzelfde blad, dat de A. R. Partij zich met kracht moest te weer stellen tegen staatsbemoeien en staatsmacht.

Colijn zei in een rede te Kampen, dat het in de jaren 1901—1905 nog goed ging, maar dat daarna kwam de inzinking en teruggang.

„De Nieuwe Haagse Courant“ van 13 Mei 1919 liet een conserntiekreet hooren tegen het verdoringsproces der A. R. Partij en zag een loslaten van het principe en een afglijden naar de tegenpartij.

Ook de christelijk-historische „Nederlander“ was overtuigd, dat „rechts“ in zijn geheel genomen, bij sociale vraagstukken steeds meer op de lijn der sociaal-democraten is overgezet (art. van 25 April 1911).

Dat alles en nog meer citeert Fabius in een noot bij zijn rede. Het komt me voor, dat de A. R. Partij in dezen al meer heeft toegegeven en zich hoe langer hoe meer heeft aangepast bij de staatsocialistische ideën van onze tijd. Een critiek, als hierboven werd geleveerd, uit den „goeden ouden tijd“ is in onze dagen schaarsch en als men den critischen draad uit die jaren weer opneemt, wordt men door de meerderheid der A. R. menschen voor conservatief en erger aangezien. Het is meer dan tijd, dat de bezinning hier inzet.

e. Democratie. Fabius heeft reeds jaren voor ons gewaarschuwd tegen de democratie, door Capadose reeds gevloekt als democratie.

Guizot, een Fransche staatsman, zei eens, dat achter het woord democratie zich de chaos verborgt; met welk woord Groen van Prinsterer het hartelijk eens was. Fabius beklaagt zich er verder over, dat men in de Partij en in de A. R. pers zijn critiek en die van Dr Nederbragt en die van Dr J. C. Sikkeld heeft genegeerd en doodgewegen.

En moeten wij in 1946 niet erkennen, dat zulke tot onze groote schade is geschied?

f. Vakorganisatie. Fabius kon zich ook met de ontwikkeling der vakorganisatie niet vereenigen. Hij stemt van harte in met de zienswijze van Dr J. C. Sikkeld in dezen en citeert in een noot een aantal stellingen van dien onvergetelijken Amsterdamschen predikant, die helaas in zijn en in onze dagen weinig gehoor vond en vindt.

In 1903 gaf Dr Sikkeld: „Vakorganisatie naar Christelijke beginselen“ en verdedigde onder meer de volgende stellingen: „De tegenwoordige zoogenoemde vakorganisatie verdient dien naam niet. Zij is niet de organisatie van eenig vak.“

Zij miskent het organisme in vak en bedrijf; zij organiseert daarom niet, maar deorganiseert.

Zij is van materialistisch beginsel en van anarchistische strekking. Het is haar te doen om de macht voor de materiële krachtsontwikkeling, tot niteenrukking van het georganiseerde menschelijke leven. De tegenwoordige zoogenoemde vakorganisatie is niet anders dan de georganiseerde klassestrijd, die in een valsch beginsel wortelt en opstand is tegen de Orde van Gods voor het menschelijke leven.

Daarom wordt deze zoogenoemde vakbeweging snooder en gevaarlijker, wanneer ze onder den naam van CHRISTELIJKE VAKBEWEGING zou kunnen optreden tot voortzetting van den aangevangen machtsstrijd.“

Fabius besluit deze noot met de volgende woorden: „Ook ik heb meermalen gewezen op het valsche in den naam van vakorganisatie, wijl zij zijn noch een vak (de patroon is niet daarin), noch voor het vak (zij bedoelen alleen de belangen der arbeiders).“

Sikkeld pleitte in genoemde rede voor een christelijke bedrijfsorganisatie, en dat wel in 1903, en..... vandaag willen sommigen ook daartoe komen, maar..... intusschen is de geheele zoogenoemde vakorganisatie scheef gegroeid!

Er is alle reden weer eens te luisteren naar de oude voortrekkers, die jammer genoeg toen voor hun woorden geen klankbodem vonden, maar toch de eischen van Gods Woord ons voorhouden hebben. Zullen wij, geleerd door den druk der omwringing, weer gaan luisteren naar hun woorden en ook er naar gaan doen?

Men lese ook eens, naast zijn geschriften, de rede welke Fabius op de Deputatenvergadering der Partij in 1929 heeft gehouden, opgenomen in Antrev. Staatkunde (3-maandel. organ), derde jaargang 1929, bladz. 229—287, onder den veelzeggenden titel: „Groen van Prinsterer — nooit gevolgd“. Op bladz. 253 heet het: „Groen van Prinsterer is, ook door de anti-revolutionairen, niet gevolgd; nooit gevolgd. Met één beperking nochtans. Hij is niet gevolgd door de toongevers onder hen; door de woongevorders; door hooger en stand en middenstand. Evenwel had hij zijn aanhang; bij diuzanden.“

7) Mr Dr L. W. G. Scholten, De Overheid..... U ten goede; Weyer, Franeker, 1945. Het is onbegrijpelijk, dat deze schrijver, na op pag. 4/3 onderkend te hebben, dat wij met de instorting